

De Koerier

van

Brabants Heem

Luid applaus voor Wim de Bakker uit Oisterwijk. Hij ontving zaterdag 12 november uit handen van voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem de Knippenbergprijs 2016. Een kroon op de inspanningen van Wim de Bakker, die zich al een halve eeuw bezighoudt met het ontsluiten van kadastragegevens. De uitreiking gebeurde tijdens een feestelijke bijeenkomst in het gemeentehuis van Baarle-Hertog.

Brabants Heem

Van vrijwilligers, Voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Terecht zat de grote zaal van het gemeentehuis van Baarle-Hertog vol bij de uitreiking van de Knippenbergprijs 2016. Wie luisterde naar de presentaties van de drie genomineerden kreeg een beeld van de passie, waarmee de uitverkoren projecten werden gepresenteerd. Juryvoorzitter Theo Cuijpers schetste dat ook toen hij het oordeel van de jury voorlas. Er kan er altijd maar één winnen: Wim de Bakker uit Oisterwijk haalde de prijs binnen. Zonder de andere twee genomineerden te kort te doen sprong het werk van De Bakker eruit. Ruim 50 jaar vasthoudend en steeds vernieuwend kadastergegevens toegankelijk maken is een prestatie die indruk maakt. In dit nummer leest u er meer over.

2

Een gevarieerde inhoud deze uitgave. Een weerspiegeling van de activiteiten van onze heemkundekringen én van de bevologenheid van al die vrijwilligers die zich met zoveel onderwerpen bezig zijn. Veel aandacht voor boeken, die zijn uitgegeven, voor mooie erfgoedprojecten en andere waardevolle initiatieven. Aandacht voor Brabants Heem zelf en dan met name voor de online activiteiten: een vernieuwde website en een eigen Facebook-account voor Brabants Heem. Vernieuwing die op meer fronten is te zien. In deze uitgave nog geen verslag van de Raad van Aangeslotenen-nieuwe-stijl. Van deze nieuwe opzet doen we op de site, op Facebook en in de volgende Koerier verslag. Reacties op deze uitgave zijn van harte welkom. De volgende uitgave komt in maart 2017 uit, de kopij kunt U inzenden tot 20 februari 2017.

Zeeland, november 2016

Tjeu van Ras

tjeuvanras@ziggo.nl

Knippenbergprijs 2016 voor Wim de Bakker

Wim de Bakker uit Oisterwijk heeft de Knippenbergprijs 2016 gewonnen. Op zaterdag 12 november heeft hij die prijs gekregen tijdens een bijeenkomst in het gemeentehuis van het Belgische Baarle-Hertog. .

door Tjeu van Ras

Wim de Bakker heeft de prijs gekregen voor zijn baanbrekende werk op het gebied van historische geografie. Hij heeft zich al vijftig jaar lang beziggehouden met het ontsluiten van kadastrale gegevens van Oisterwijk en omgeving en later van heel Brabant.

Wim de Bakker ontving de prijs uit handen van voorzitter Hans Hellegers van de stichting Brabants Heem. De prijs bestaat uit een legpenning van de Stichting Knippenbergprijs, een oorkonde en een cheque van 1000 euro, beschikbaar gesteld door Brabants Heem. De twee andere genomineerden, de heemkundekring Het Goede Spoor uit Waspik en de afdeling Erfgoed van de gemeente 's-Hertogenbosch ontvingen ieder een oorkonde en een cheque van 500 euro uit handen van Patrick Timmermans van Erfgoed Brabant.

Wim de Bakker neemt zijn prijs in ontvangst.

Heemkundekring Amalia van Solms, winnaar van de vorige Knippenbergprijs, was gastheer voor de ruim 100 aanwezigen in het gemeentehuis van Baarle-Hertog. Een gastheer die zorgde voor een goede ontvangst en een uitstekende organisatie voor de uitreiking van de prijzen. Het werd een deels Belgische/Vlaamse en deels Nederlandse middag, waarbij na afloop de heemkundekring had gezorgd voor een voortreffelijke traktatie in de vorm van heerlijke broodjes en andere smakelijke verrassingen.

Schepen Ann Brosens van Baarle-Hertog heette de aanwezigen welkom, professor Ar-noud-Jan Bijsterveld presenteerde de mid-dag verder. Welkomst-woorden sprak ook burgemeester Marjon de Hoon-Veelenturf van Baarle-Nassau. De middag bestond uit een presentatie van de drie genomineerden van het project waarmee zij tot de genomineerden wa-

Een volle zaal van het gemeentehuis van Baarle-Hertog.

ren doorgedrongen én uit een verantwoording door Frans van Gils en Herman Janssen van Amalia van Solms over wat zij met het geld van de prijs uit 2014 hebben gedaan. En dat bleek heel wat te zijn.

4

De driekoppige jury beoordeelde zeven aange-melde projecten. Thema voor de Knippenbergprijs van 2016 was Bewoners van de kaart. De jury bestond uit Harrie Bär uit Roermond, Hans Mol uit Bolsward en voorzitter Theo Cuijpers, bestuurslid van Brabants Heem. Theo Cuijpers las het juryrap-port voor. Bij de keuze van de drie genomineerden is de jury uitgegaan van creativiteit, originaliteit, omvang, betrokkenheid van vrijwilligers en de voorbeeldfunctie voor andere heemkundigen. Zo bleven drie kandidaten over: heemkundekring Het Goede Spoor uit Waspik, de afdeling Erfgoed van de gemeente 's-Hertogenbosch en Wim de Bakker uit Oisterwijk. "Het feit dat ze tot de laatste drie behoorden geeft al aan, dat ze alle drie van goede kwaliteit waren. En ook hier was het lastig appels en peren te vergelijken," zo verklaarde juryvoorzit-ter Cuijpers.

*Juryvoorzitter
Theo Cuijpers*

En vervolgens maakte hij bekend dat de jury heeft gekozen voor het werk van Wim de Bakker uit Oisterwijk. De afgelopen vijftig jaar is hij op vele manieren betrokken geweest bij alle ontwikkelingen in de provincie op het gebied van historische geografie. De Bakker had in zijn presentatie al laten zien hoeveel

De prijs voor de afdeling Erfgoed van de gemeente 's-Hertogenbosch

De prijs voor Het goede Spoor uit Waspik

werk hij heeft gemaakt van het toegankelijk maken van kadastrale gegevens, niet alleen van zijn woonplaats Oisterwijk, maar van de hele provincie. Theo Cuijpers: "Naarstig bleef hij bezig met het ontsluiten van gegevens over een ver verleden. Daarbij schuwde hij de nieuwste technieken op het gebied van databases en websites niet, maar maakte daar volop gebruik van. Samen met zijn kennis van het oud schrift is dat een hele waardevolle combinatie." Volgens de juryvoorzitter wordt er 'met jaloezie gekeken naar Oisterwijk'.

"De prijs die we aan Wim de Bakker uitreiken is een prijs voor zijn levenswerk, dat gelukkig nog lang niet is afgesloten, tenminste dat hopen we. Moge de prijs een aansporing voor Wim zijn nog vele jaren door te gaan met historisch en historisch-geografisch onderzoek, maar ook met het delen van resultaten en het enthousiasmeren van anderen."

Twee nichtjes en een neef van naamgever Willy Knippenberg van de tweejaarlijkse prijs waren bij de uitreiking aanwezig. V.l.n.r. Marlene Rijckmans, Luuk Knippenberg en Ietje Bakker

Vrijwilligsters van Amalia van Solms zorgden voor broodjes en andere lekkernijen.

Website verfrist, Brabants Heem op Facebook

door Tjeu van Ras

Het werd na zoveel jaar tijd om de website van Brabants Heem een stevige opfrisbeurt te geven. Of om in de termen van het digitale tijdperk te blijven: de site heeft een update gekregen. Brabants Heem is bovendien nu ook te vinden op Facebook.

Brabants Heem op Facebook

6

Grafisch ontwerper Hugo Janssen uit Breda heeft de site van Brabants Heem indertijd ontworpen. In opdracht van het bestuur van Brabants Heem heeft hij die nu ingrijpend aangepast om te zorgen dat de site beter en overzichtelijk wordt. Het beeld op de site is aanzienlijk prominenter aanwezig en dat verhoogt de aantrekkelijkheid om de site te bezoeken en de artikelen te lezen. De homepage is heel anders van opzet geworden, waardoor er een veel beter en uitgebreider overzicht is te zien van de items die op de site staan. Daarbij wordt het meest actuele item steeds het meest prominent gebracht. Door een overzichtelijke manier van indeling in verschillende categorieën is het voor de bezoeker gemakkelijker een keuze te maken. Het aantal categorieën op de site is uitgebreid en met meer gemak op het scherm te krijgen. De nieuwe site zal straks ook veel beter geschikt zijn voor mobiele apparaten, zodat de site op meerdere manieren kan worden opgezocht.

Helemaal nieuw voor Brabants Heem is een account op Facebook. Dat kan meer dan de site gebruikt worden om informatie te geven over publicaties op internet die met heemkunde te maken hebben. Op het account wordt ook verwezen naar nieuws op de website. Omgekeerd gebeurt dat ook, op de site is te zien wat het laatste nieuwe op Facebook is. Het heeft echt kans van slagen als alle heemkundekringen die pagina 'liken' en hun leden oproepen dat ook te doen.

Voor zowel de website als voor Facebook geldt dat medewerking van alle aangesloten heemkundekringen essentieel is. Dat kan in allerlei vormen, een kant-en-klaar (nieuws)bericht, een artikel van de eigen site, of een link van de eigen vereniging op de site van Brabants Heem en Facebook. Het informeert alle andere kringen en het levert voor de eigen website van de heemkundekringen meer bezoekers op.

Website Brabants Heem: www.brabantsheem.nl

Facebook Brabants Heem: www.facebook.com/brabantsheem

De Erfgoedwet en archeologie

door Tonnie van de Rijdt-van de Ven

Op 1 juli is de Erfgoedwet in werking getreden. Die wet vervangt de Monumentenwet. Dit is een overzicht van de voor vrijwilligers in de archeologie belangrijkste onderdelen uit deze wet en uitwerking daarvan in het Besluit Erfgoedwet.

Het opgravingsverbod is anders geformuleerd en luidt nu (art. 51)

Het is verboden zonder certificaat daartoe handelingen te verrichten met betrekking tot het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor verstoring van de bodem, of verstoring of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt.

Nieuw is dus dat de door de RCE verleende opgravingsvergunning vervangen wordt door een certificaat. Opgravingsbedrijven en gemeentelijk diensten die hun bevoegdheid willen behouden moeten zich laten certificeren. Dat geschiedt door certificerende instellingen, private organisaties die aangewezen worden door de minister en geaccrediteerd worden door de Raad voor Accreditatie. Nieuw is ook de aanscherping van de definitie voor onder water. Het verstoren, verplaatsen en meenemen van erfgoed onder water geldt ook als opgraven en mag niet zonder certificaat.

Er zijn vrijstellingen van de certificeringsplicht. Die staan in het Besluit Erfgoedwet Archeologie. Vrijstellingen gelden voor:

- Vrijwilligers in de archeologie in verenigingsverband
- Metaaldetectie
- Universiteiten en hogescholen
- Buitenlandse bedrijven (incidenteel).

Vrijstelling voor vrijwilligers in verenigingsverband

Daarover staat in het besluit: het opgravingsverbod is niet van toepassing op een opgraving die wordt verricht door een vereniging die het behouden en beoefenen van archeologie als statutair doel heeft.

Met als voorwaarden:

- Besluit college B&W dat er geen nader onderzoek hoeft plaats te vinden;
- Het behouden en beoefenen van de archeologie is in de statuten opgenomen;
- Niet in opdracht van derden;
- Niet op een (voor beschermd) rijksmonument of provinciaal monument.
- Aanvang melden, vondsten overdragen aan het depot en rapportage

Dit is wat ook reeds nu de praktijk was. Het heeft het nu een wettelijke basis en het vragen van toestemming aan de RCE vervalt.

Vrijstellingen voor metaaldetectie

Metaaldetectie is vanaf 1 juli toegestaan met als voorwaarden:

- Tot 30 cm diep
- Meldingsplicht vondsten
- niet op een (voor beschermd) rijksmonument, een provinciaal of gemeentelijk monument en terreinen waarop een opgraving gaande is
- niet onder water

Hiermee wordt het uitgraven van vondsten onder die voorwaarden gelegaliseerd. Dat was voorheen verboden maar wel vaak gedoogd. Aanvankelijk zou die vrijstelling veel beperkter zijn en was het de bedoeling dat het detectieverbod van kracht zou blijven voor alle gebieden met een archeologische bestemming. Als AWN hebben we samen met DDA hier succesvol actie tegen ondernomen met de huidige regeling als resultaat.

Uitzonderingen certificeringsplicht

Het nieuwe certificeringsstelsel

Een gemeente kan terreinen die ze willen beschermen van de vrijstelling uitsluiten. Vondsten hoeven niet te worden overgedragen aan een provinciaal of gemeentelijk depot.

Meldingsplicht

Met het voor een deel legaliseren van metaaldetectie zal wel meer gelet gaan worden op het melden van vondsten. Niet melden is strafbaar. Om het melden te bevorderen zal dat wel zo eenvoudig mogelijk moeten worden gemaakt. Daar gaan de komende maanden direct betrokkenen zoals AWN en detectoramateurs, samen met de Rijksdienst naar kijken.

De RCE heeft een brochure uitgebracht 'Vrijwilligers in de archeologie en de Erfgoedwet' met daarin dit overzicht dat alles kort samenvat.

De brochure is te vinden op <http://archeologiein nederland.nl/publicaties>.

Andere onderdelen uit de wet

Voor archeologie regelt de Erfgoedwet verder nog:

Artikel 5.7 eigendom van archeologische vondsten

Artikel 5.8 in stand houden depots

Artikel 5.9 opslag van archeologische vondsten

Artikel 5.10 archeologische toevalsvondst

Artikel 5.11 waarneming

Artikel 5.12 informatiesysteem

Artikel 5.13 wijze van melding

Omgevingswet

Een deel van de Monumentenwet komt niet terug in de Erfgoedwet maar wordt ondergebracht in de in voorbereiding zijnde Omgevingswet. Daarin komen regels voor het waarborgen van archeologie in het omgevingsplan (de huidige bestemmingsplannen) en in omgevingsvergunningen. De bestaande regels uit de Monumentenwet, de Wet ruimtelijke ordening (Wro) en Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) blijven van kracht tot de inwerking-treding van de Omgevingswet.

Ondersteuning door AWN bij zelfstandig opgraven

De vrijstelling voor opgraven geldt dus ook voor heemkundekringen die het behouden en beoefenen van archeologie in hun doelstellingen hebben staan. Heemkundekringen die van die vrijstelling gebruik zouden willen maken maar daar zelf niet (meer) voldoende voor zijn toegerust kunnen hulp vragen van AWN Vereniging van vrijwilligers in de Archeologie. Die hulp is in ieder geval beschikbaar voor Oost Brabant. Voor de regio Noord Oost Brabant kun je daarvoor terecht bij de AWN afdeling Nijmegen e.o. email: hag00023@planet.nl. Voor de regio Zuidoost Brabant en Den Bosch bij de

Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland (AVKP, AWN afd. 23): email awnafdeling23@gmail.com. Het kan hulp zijn bij het maken van het Plan van Aanpak, het melden bij aanvang, benodigde materialen, vondsten determineren, vondstenmelding, opstellen rapportage en dergelijke. We vragen heemkundekringen dan wel lid te worden van AWN, voor zover ze dat nog niet zijn. Heemkundekringen uit Midden en West Brabant kunnen hun vraag melden bij awnafdeling23@gmail.com, dan bekijken we per situatie wat mogelijk is.

AWN Basiscursus Archeologie

Zowel bij de AWN Afdeling Nijmegen als bij de Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland (AWN-afd. 23) start de komende winterperiode een Basiscursus Archeologie.

De cursus van AVKP startte 19 november en omvat 10 lessen, op zaterdagen van 9:30 tot 12.00uur plus viermaal aansluitend een praktijkprogramma. De cursus wordt gegeven in het Erfgoedhuis Eindhoven. De cursus begint met basiskennis over archeologie, de geologie en archeologie van Zuidoost Brabant en volgt daarna stapsgewijze het archeologisch proces. Van bureauonderzoek tot eindrapportage en presentatie. Deelname kost € 125,00 voor de totale cursus.

Niet-leden zijn ook van harte welkom als zij ten minste voor een jaar lid worden van de AVKP-AWN (kosten € 50,00 en voor leden van heemkundekringen die lid zijn van AVKP-AWN € 40,00).

De zaterdagse lesdata zijn: 19 november, 3 december, 17 december, 14 januari, 28 januari, 11 februari, 25 februari, 11 maart, 25 maart, 8 april. De praktijkmiddagen worden nader vastgelegd, afhankelijk van de mogelijkheden.

Voor de cursus in Nijmegen zijn nog geen data bekend. Die cursus omvat zes bijeenkomsten en begint met een inleiding over het archeologisch proces. De praktijk van het archeologische werk staat in de daaropvolgende lessen centraal: meten en tekenen, veldwerk en determineren van vondsten.

Meer weten?

Mail voor meer informatie over de AVKP cursus awnafdeling23@gmail.com. Er kunnen maximaal 25 personen deelnemen. Indien de cursus vol is kom je op de wachtlijst voor de volgende cursus.

Voor informatie over de cursus van afdeling Nijmegen e.o. Leo ten Hag, secretaris: hag00023@planet.nl

*Tonnie van de Rijdt - van de Ven
is voorzitter van AVKP en landelijk voorzitter AWN*

Resoluties van de Raad van State

door Henk Beijers

Het is verbazingwekkend hoeveel leden van de Brabantse heemkundekringen zich met de regelmaat van de klok heel ijverig verdiepen in uiteenlopende archieven om zodoende allerlei historische details over dorp of streek boven water te halen. Gelukkig dat bovendien velen van hen hun archiefvondsten wereldkundig maken voor het grote publiek in de vorm van allerhande interessante publicaties in boekvorm of artikelen in heembladen e.d. of via een eigen website.

Ik mag gelukkig een van hen zijn en ben in de ochtenduren zowat dagelijks te vinden op het BHIC waar ik, in tegenstelling tot veel andere onderzoekers, me momenteel al jaren verdiep in slechts één serie boekdelen uit de overheidsarchieven nl. de Resoluties van de Raad van State over de periode [1629] 1648-1795.

Henk Beijers

Na de Vrede van Munster werd Brabant generaliteitsgebied en voor de historie van onze provincie zijn deze resoluties van eminent belang. Bijna niemand zal ze automatisch gaan raadplegen omdat er over een grote periode geen registers bij aangeleverd zijn, alleen superkorte notities in de marge op de tienduizenden folio's. Op dit moment wordt dus in ieder geval een groot deel van de resoluties in een soort regestvorm digitaal vastgelegd en raadpleegbaar voor iedereen, om van daaruit eventueel nog eens naar de originele bron te gaan als men

daar behoefte aan zou hebben. De resoluties zijn sowieso via microfiches te raadplegen op het BHIC.

We praten hier over enkele honderden ingebonden resolutieboeken van een gemiddelde dikte van 10 – 18 cm en een enkel boek is zelfs nog dikker. Ze vallen onder BHIC-toegangsnummer 178 [collectie rijksarchief] en na de val van 's-Hertogenbosch start inventarisnummer 170 en momenteel ben ik aanbeland bij inv.nr.375 [1754], dus er zijn nog ongeveer een dikke 100 delen te gaan. Eén dienstjaar telt nl. minimaal 2 maar soms 3 delen.

De neerslag van dit werk

Uit al die kloeke delen haal ik, in de vorm van ruime samenvattingen, de informatie die de Meierij van 's-Hertogenbosch betreft, dus steden en dorpen uit de vier kwartieren Peelland, Kempenland, Oisterwijk en Maasland. Een uitgesproken meerjarenproject maar boeiend van dag tot dag.

Jammer, zal menigeen zeggen dat je jezelf beperkt tot deze regio, want het markizaat van Bergen op Zoom, de baronie van Breda, het land van Heusden en Altena en het land van Cuijk zijn er ook nog! Ik heb me laten leiden door de wijze uitspraak... 'In der Beschränkung zeigt sich der Meister'. Misschien raken anderen geïnspireerd om hetzelfde werk te doen voor de andere regio's! Elk resolutieboek levert ca. 50 getypte folio's op.

Wat ik door de jaren heen in al die Meierijsse plaatsen zoal heb aangetroffen: informatie over vestingsteden en garnizoenen met forten en schansen, legio militaire functionarissen van soldaat tot generaal, namen van regimenten compagnieën, bataljons etc., complete overzichten van oorlogsmaterieel binnen de onderscheiden kruut- en andere magazijnen, kerkelijke functionarissen als pastoors kapelaans predikanten en hun adjuncten, kloosters en kloostergoederen in de vorm van losse percelen en grote of kleine hoeven, inundaties van poldergebieden, benoemingen van schoolmeesters, verval en reparaties van kerken torens schuurkerken of kerkenhuizen via de rentmeesters der geestelijke goederen, belastingperikelen, smeebeden van Brabanders wier huizen zijn platgebrand, strafvervolgingen van delinquenten die of gegeseld verbannen geradbraakt gebrandmerkt werden of de strop kregen, deserteurs, marsroutes van legereenheden, aanleg of herstel van wegen wallen en bruggen, tolleren tolvrjdom, krijgsgevangenen in detentie, transport van oorlogsslachtoffers, leveranties van de dorpen aan staatse en vijandelijke troepen uit o.a. de Spaanse

Het BHIC waar al die boeiende archieven veilig liggen opgeslagen en voor eenieder toegankelijk zijn.

en Oostenrijkse Successie-oorlog, aanvragen remissies op verpondingen en beden, octrooien voor het installeren van o.a. jeneverstokerijen paardengrutmolens of bierbrouwerijen, discussies over heerlijke rechten, paapse stoutigheden van uiteenlopende aard, héél veel genealogisch materiaal, uitbraken van besmettelijke ziekten met visitatierapporten van medicine doctoren en chirurgijns, gevallen van rundveepest, gegevens over de molenhistorie van de vele Meierijsse water- en windmolens, fraudeurs, kooplieden, gilden, een scala aan reglementen, retorsiemaatregelen, vergieten van kerkklokken... en zo kan ik nog wel even doorgaan... echt te veel om op te noemen!

Eigen website en die van het BHIC

Mocht je inmiddels benieuwd zijn geworden om eens in die veelheid aan historische informatie te duiken in het kader van een studie-onderwerp, scriptie of van je eigen dorpsgeschiedenis of genealogisch onderzoek, kijk dan op de website www.henkbeijersarchieffcollectie.nl waarin je op elk willekeurig trefwoord of familienaam kunt zoeken via het bekende 'google-blokje' rechtsboven of ga naar de site van het BHIC waar onder de rubriek 'boeken en archieven' en vervolgens onder 'notaris-, schepen- en andere akten', waar je dan onder de categorie BRON de Raad van State ziet staan, maar ook andere door mij bewerkte overheidsarchieven o.a. de raad en rentmeester generaal der domeinen en de leen- en tolkamer van 's-Hertogenbosch.

Henk Beijers woont in Vught en is lid van de heemkundekring Schijndel

De Koerier in 2017

In 2017 verschijnt de Koerier weer vier keer. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u de kopij opsturen of mailen. Houd u zich wel aan de inleverdatum.

Ongeveer drie weken na de inleverdata ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten en op de website geplaatst.

Kopij sturen naar: tjeuvanras@ziggo.nl

De inleverdata voor 2017 zijn:

maandag 20 februari 2017

maandag 5 juni 2017

maandag 24 augustus 2017

maandag 13 november 2017

Reizende tentoonstelling

Achtergelaten erfgoed

Wat betekent het als je moet vluchten uit je land en daarbij je erfgoed achter moet laten? Over dit actuele thema gaat de reizende fototentoonstelling 'Achtergelaten erfgoed/ Heritage left behind'.

Erfgoed Brabant werkt hiervoor samen met Khaled Hiatlih en Rasha Hakki, archeologen en erfgoedhoeders uit Syrië, die hun land door de oorlog moesten ontvluchten. De foto's die zij verzamelen gaan over het door oorlog beschadigde erfgoed in Syrië en hoe mensen daarmee omgaan.

De tentoonstelling reist dit najaar langs drie Brabantse locaties, het Regionaal Historisch Centrum (RHCE) in Eindhoven, Fort Altena in Werkendam en stadsarchief en bibliotheek Oss. Naast de Syrische foto's worden telkens lokale historische foto's rondom het thema erfgoed, oorlog en vluchten getoond. In het RHCE en Stadsarchief Oss komen deze uit de eigen fotocollecties. In Fort Altena maakte Erfgoed Altena een selectie uit fotomateriaal van het Streekarchief van Land van Heusden en Altena. Naast de tentoonstelling is er op elke locatie een flankerend programma met lezingen en activiteiten.

14

De tentoonstelling is nog te zien in Fort Altena in Werkendam (t/m 8 januari 2017) en in Stadsarchief Oss (van 11 oktober 2016 t/m 7 januari 2017).

Kijk voor meer informatie en de lezingen en activiteiten op www.erfgoedbrabant.nl/achtergelatenerfgoed.nl

Foto onder: De restanten van Palmyra in Syrië

Twintigste attentiesteen Veghel onthuld

Een prachtige regenboog tekent zich zaterdagmiddag 5 november af tegen de donkere hemel achter de Lambertuskerk in Veghel als de voorzitter van Heemkundekring Vehchele, Bernard Vissers, de aanwezigen verwelkomt. Op deze dag wordt de twintigste en laatste Attentiesteen van Veghel onthuld en gezegend.

Bernard Vissers schetst het beeld van de oude Lambertuskerk die bijna zeventienhonderd jaar op de plek stond waar nu het oude raadhuis is. Toen in 1863 de nieuwe Lambertuskerk in gebruik werd genomen, kon de oude worden afgebroken. Dat duurde echter bijna tien jaar. Het afbreken van die kerk lag blijkbaar erg gevoelig. Ook al was er een nieuwe kerk, velen voelden zich nog verbonden met het oude gebouw. Generaties waren er gedoopt, getrouwd en begraven. Zoiets afbreken roept weerstand op.

Dat spanningsveld tussen mensen die iets willen veranderen en mensen die iets willen behouden is van alle tijden. Meestal winnen de vernieuwers het. Want

alles moet immers groter worden. Daarom is het goed dat er mensen zijn die opkomen voor ons erfgoed. We hebben de aarde te leen gekregen om weer door te geven. Liefst nog mooier dan deze was. Daarom liggen er in Veghel twintig attentietegels. Tegels met een foto en een verhaal, om het historisch bewustzijn van mensen te prikkelen. De tegels geven feiten en jaartallen, maar schetsen ook een sfeerbeeld. Achter de feiten zitten verhalen van mensen van vroeger.

*Pastor Konings spreekt het gebed, voorzitter Bernhard Vissers giet water over de steen.
(foto heemkundekring Vehchele)*

Handveger

Wethouder Riny van Rinsum heeft de eer om de laatste tegel te onthullen. Met plechtige vegen wordt het zand weggeveegd. Zo verschijnt de pentekening van de oude kerk. Nu is de route compleet. De wethouder benadrukt hoe belangrijk het is om te weten waar onze wortels liggen. “Dan leren we respect te hebben voor wat

onze voorouders hebben opgebouwd. Daar is in het verleden, ook in Veghel, vaak erg onzorgvuldig mee omgesprongen.”

Inzegening

In de christelijke traditie is het lang gebruikelijk geweest om bij het begin van een plan de zegen te vragen. Omdat deze tegel zo'n bijzondere plaats en plan markeert, wil pastor Konings deze plek graag zegenen. Terwijl hij een gebed uitspreekt, giet voorzitter Vissers water uit de Aa voorzichtig over de steen. Een waardige afsluiting van de bijeenkomst.

Grenspaaltje bij Baarle op zijn plaats gezet

Iedereen gaat ervan uit dat er langs de grens van Baarle met België geen grenspalen hebben gestaan. Dat blijkt toch niet zo te zijn. Met de Roggerentjes 2016 schrijft heemkundekring Amalia van Solms geschiedenis. De heemkundekring is actief in Baarle-Hertog, Baarle-Nassau, Casterlé, Ulicoten en Zondereigen.

16

Bij het vastleggen van de grens tussen Nederland en België heeft de grenscommissie Baarle overgeslagen. Te ingewikkeld om daar snel een uitspraak over te doen, vond men in 1843. Dat heeft ertoe geleid dat waar Baarle begint, op de grens met Alphen, grenspaal 214 staat. Pas vijftig kilometer verderop staat paal 215, op de plaats waar Chaam, Meerle en Baarle elkaar raken. De commissie heeft wel een voorlopige grens vastgesteld. Daar heeft Baarle het tot 1974 mee moeten doen. Grenspalen langs de rijksgrens zijn nadien niet meer bijgeplaatst. Nu blijkt dat er in 1843 toch behoefte is geweest om de grens op één punt nauwkeurig aan te geven. Die grens wordt nu weer 'op zijn plaats gezet'.

Roggerentjes

Dat terugplaatsen gebeurt in het kader van de 'Roggerentjes – nieuwe stijl'. Dat houdt in dat de heemkundekring jaarlijks aan de gemeenschap van Baarle via de gemeente Baarle-Nassau een klein project van cultuurhistorische, landschappelijke of recreatieve aard aanbiedt. Het doel is ergens een stukje Baarle te behouden, te herstellen of te verfraaien en onder de aandacht te brengen. Tot september 2006 kende de gemeente Baarle-Nassau een armenbelasting. Niet dat het in die laatste jaren veel opbracht, hooguit tien euro per jaar. Vroeger werd het in natura betaald, met rogge, roggerente dus. Uit praktische overwegingen heeft de gemeente dit historisch overblijfsel van de vroegere armenzorg afgeschaft. Amalia heeft dat op een eigentijdse manier opgepakt met de 'Roggerentjes – nieuwe stijl'.

Arduinen paaltje

Twee jaar geleden vond heemkundige Antoon van Tuijl op een van zijn wandelingen tussen twee Baarlese buurtschappen – het Gorpeind in Nederland (gemeente Baarle-Nassau) en Ginhoven in België (bij Zondereigen, gem. Baarle-Hertog) – een arduinen paaltje in de bermsloot. In het gebied waren ruilverkavelingswerken aan de gang. Ruim tien jaar eerder had hij hetzelfde paaltje gezien, in een greppel langs de kant van de weg. Toen hij het enkele dagen later wilde ophalen, was het verdwenen. Een tweede keer liet hij dat niet gebeuren. Snel is het paaltje naar het heemhuis gebracht.

Het arduinen zuiltje is ongeveer 75 cm lang

Militaire kaart

Toen begon het grote zoeken waar het paaltje voor had gediend. Op de kop waren de letters B H gebeiteld. Dat wees op een grensaanduiding. Bij Filip Debrabandere van de Vlaamse Land Maatschappij, verantwoordelijk voor de ruilverkaveling Zondereigen, was niets te achterhalen van een grenspaaltje. Ook gemeentesecretaris Jan Vervoort van Baarle-Hertog kon niets in de archieven terugvinden.

Peter Dirven, woonachtig in Weelde, was heel duidelijk: “Dit zuiltje is beslist een grenspaal.” Dirven is een deskundige op het gebied van grenspalen. Hij voegt er nog aan toe dat een losse grenspaal of -steen nooit ver van zijn standplaats wordt gevonden: “Gewoon te zwaar om mee te gaan slepen.”

Als de topografische militaire kaart van 1899 wordt geraadpleegd, blijkt langs het Ginhovens Baantje een grenspaal te zijn ingetekend. “Een open rondje, dat kan niets anders zijn dan een grensaanduiding”, aldus Dirven. Minutieus naloopen van de grens, het rondje is nauwelijks te zien op de kaart, leverde maar één zo’n aanduiding op.

Midden van de beek

Er heeft dus maar één grenspaal gestaan tussen de bekende nummers 214 en 215. Wat kan de aanleiding zijn geweest om juist op die ene plaats de grens in het veld aan te duiden? Langs Het Merkske loopt de grens heel grillig. Dan ligt er eens een stukje Nederland aan de zuidkant van deze ‘grensbeek’, dan weer een stukje België ten noorden ervan. “Als een beek de grens vormt, loopt de grens in het midden van de beek”, verduidelijkt Van Tuijl. “Datzelfde principe geldt bij een weg. Dan loopt de grens in het hart van de weg.” Op de kaart werd de grens altijd net naast een weg of beek ingetekend. “Op Nederlandse kaarten net over de grens in België, Op Belgische kaarten net aan de andere kant.”

Antoon van Tuijl legt de situatie uit

Ginhovens Baantje in zuidelijke richting. Enkele tientallen meters verder gaat het weer haaks westwaarts, dwars over de weg en volgt de grens een klein weggetje dat naar de voormalige paalkampeerplaats leidt.” Juist waar de grens het Ginhovens Baantje oversteekt staat op de kaart een ‘open’ bolletje ingetekend. “Dat bolletje was nog nooit iemand opgevallen.”

Grensgeval

Waarschijnlijk voorzag de binationale commissie die de grens moest vaststellen, een probleem bij de toenmalige brug in het Ginhovens Baantje over Het Merkske. Wie zou moeten instaan voor het beheer van die brug? Volgens de geldende principes zou de brug slechts voor één kwart op Belgisch grondgebied liggen. “Niet echt werkbaar”, veronderstelt Van Tuijl. “Daarom heeft men de grens aan de oostzijde van het Ginhovens Baantje gelegd, zodat de brug volledig in Nederland ligt.” Met een grenspaaltje moest die situatie worden verduidelijkt. “Ongetwijfeld kwam dat paaltje ook de vliegende brigades goed van pas waar ze wel of niet mochten optreden.”

Amalia wil het grenspaaltje weer terugplaatsen, stevig verankerd om te voorkomen dat het bij werkzaamheden opnieuw verdwijnt.

Voltallige colleges

Voor de ‘betaling’ van de Roggerentjes 2016 had Amalia de beide colleges van Baarle op het heemhuis uitgenodigd. Niet voor niets. Want dan kon aan beide instemming worden gevraagd om het grenspaaltje weer terug te plaatsen. De vraag veraste de twee burgemeesters duidelijk. Maar met instemming van de voltallige colleges die bij de Roggerentjes 2016 aanwezig waren, gaven ze dinsdag 11 oktober met plezier hun medewerking.

De heemkundekring van Baarle Hertog/Nassau ziet in het terugplaatsen van het grenszuiltje een extra symbool van de absoluut unieke grenzenverstengeling die Baarle tot het meest merkwaardige dorp ter wereld maakt.

De beide burgemeesters van Baarle, Marion de Hoon van Nassau en Leo van Tilburg van Hertog, nemen de Roggerentjes in ontvangst

Het Koordekanaal uit de vergetelheid

Het Koordekanaal is een bijna vergeten deel van de Peel-Raamstelling. Het kanaal loopt door het Beestenveld en de Klotterpeel bij De Rips en werd midden vorige eeuw gedeeltelijk gedempt met huisvuil. Heemkundekring D'n Blikken Emmer uit De Rips en Heemkundekring Bakel en Milheeze spannen zich samen in om het kanaal aan de vergetelheid te onttrekken en het gebied in ere te herstellen.

“Ik ben duizend uur per jaar bezig met de Peel-Raamstelling. Maar ik heb nog nooit van het Koordekanaal gehoord.” Deze ontboezeming liet een heemkundige zich afgelopen voorjaar ontvallen tegenover Bernard Ploegmakers. Ploegmakers, heemkundige van Heemkundekring D’n Blikken Emmer uit De Rips, zet zich met zijn collega Ben Vereijken van Heemkundekring Bakel en Milheeze in om het cultuur-historisch belang van het Koordekanaal opnieuw zichtbaar te maken. Bovenstaande ontboezeming toont het belang van hun inspanningen.

Het Koordekanaal is onderdeel van de Peel-Raamstelling, de historische verdedigingslinie uit de Tweede Wereldoorlog. Het kanaal werd eind jaren dertig van de vorige eeuw gegraven en was bedoeld om het oostelijker gelegen Defensiekanaal in de rug te dekken. Het tracé liep vanuit het Defensiekanaal door de Jodenpeel in De Rips tot aan Mill en werd geflankeerd door loopgraven.

19

Foto Ben Vereijken

Echter toen de oorlog begon waren de graafwerkzaamheden nog niet klaar en eindigden onder Elsendorp.

Het Koordekanaal behoort dus tot het militair cultureel erfgoed aldus Bernard Ploegmakers.

“Als heemkundekring is ons eerste belang om het uit de vergetelheid te halen. Daarin vonden de heemkundekring van Bakel en Milheeze en de heemkundekring van De Rips elkaar,” vertelt Ben Vereijken. Een koorde is een lijn

die twee punten op een cirkel verbindt. In samenwerking werden verschillende stappen gezet. Zo werd geijverd om het Koordekanaal bij belanghebbende instanties als Staatsbosbeheer, het waterschap en de gemeente op de agenda te zetten. Er werd een facebook-pagina ingericht. En er werd deelgenomen aan het symposium De Peel-Raamstelling in Stelling, bedoeld om projecten rondom de historische verdedigingslinie te ontwikkelen. Daarnaast stelden Ploegmakers en Vereijken twee wandelroutes op, die onder andere bij de lokale VVV te verkrijgen zijn. Een deel van het kanaal loopt door de Stippelberg, bij het Beestenveld en de Klotterpeel. Het is gewoon een prachtig gebied om te verblijven.

Ook de deelname aan de Peeltrofee valt onder de inspanningen om het Koordekanaal breder bekend te maken. De trofee is ingesteld door het Peelnetwerk om cultuur en erfgoed in de Peel te versterken. Ploegmakers en Vereijken dongen als één van de drie genomineerden mee naar de stimuleringsprijs. Behalve de extra aandacht die het winnen van de Peeltrofee kan genereren, is het geldbedrag gekoppeld aan de stimuleringsprijs ook zeer welkom, vertelt Ploegmakers. “In de jaren ‘50 en ‘60 is 500 meter van het kanaal gedempt met huisvuil. Onder dat huisvuil zit een stuw. We willen die stuw weer zichtbaar maken. En door het opruimen van het huisvuil geven we het gebied terug aan de natuur. Daar is zelfwerkzaamheid voor nodig. Maar met het geldbedrag kunnen we misschien meer middelen inzetten.” Daarnaast heeft Ploegmakers nog een bestemming. In het eerste gedeelte van het bos bij de Hazenhutsedijk liggen nog loopgraven. “Ook die willen we gedeeltelijk herstellen.”

Uiteindelijk hebben de heren de wens om al het huisvuil te laten verwijderen en het originele Koordekanaal weer uit te graven, maar daarvoor is de hulp van vele andere partijen nodig. De start voor een brede aanpak met breed draagvlak is al gemaakt. Zo zijn de heren in overleg getreden met Staatsbosbeheer, eigenaar van het natuurgebied de Klotterpeel en het Beestenveld. Ook de gemeente Gemert-Bakel, Waterschap Aa en Maas en de provincie Noord-Brabant zijn belangrijke gesprekspartners.

Ben Vereijken: “Ook hier is de naam Koorde weer mooi op van toepassing. Als heemkundekringen zijn wij de koorde, de verbindende partij. Wij hebben de hulp van andere nodig om de cirkel rond te maken.

Peelse Loop

Het gedeelte van het Koordekanaal, dat nog intact is, heet tegenwoordig Peelse Loop. “Bernard Ploegmakers is vertegenwoordigd in de Klankbordgroep Peelse Loop en via die weg heb ik de gemeentelijke straatnamencommissie gevraagd om vanuit historisch oogpunt de naam van de huidige Peelse Loop op Rips grondgebied te wijzigen in Koordekanaal. Dit voorstel wordt binnenkort in de gemeente behandeld, maar ik heb goede hoop”, vertellen beide heren.

Foto Bernard Ploegmakers

Uit de gesprekken met de gemeente is nog een belangrijk voornemen gekomen. Ploegmakers: “Men wil kijken of het Koordekanaal ingebracht kan worden binnen het samenwerkingsverband Agrifood Capital, waarin verschillende gemeenten samenwerken om de Peelrandbreuk als Geo Park geregistreerd en geaccepteerd te krijgen bij Unesco. Het Koordekanaal ligt middenin die Peelrandbreuk en het zou een mooie aanleiding zijn om dat huisvuil daadwerkelijk te gaan verwijderen. Dat kunnen wij zelf niet voor elkaar krijgen, want daar komt groot materieel aan te pas. Daarna zou het Koordekanaal mooi benut kunnen worden in toeristische routes en voor educatie, bijvoorbeeld in de Liberation Route waarbij mensen de battlefields kunnen bezoeken.

Inmiddels is de uitslag bekend van de Peeltrofee en Bernard Ploegmakers en Ben Vereijken zijn met het project Het Koordekanaal uit de vergetelheid 3e geworden. Achter de schermen wordt nu hard gewerkt en gelobbyd om hun doel om het huisvuil te laten verwijderen, maar ook het Koordekanaal in zijn oude glorie te herstellen.

Feesten in de Kempen in vroeger dagen

door Jan Franken

Brabants Heem organiseerde samen met Het Centrum voor de Studie van de Kempen op zaterdag 22 oktober jl. een geslaagde Belgisch-Nederlandse studiedag over feesten in vroeger tijden met vijftig deelnemers.

Ineke Strouken, directeur van het Kenniscentrum voor Immaterieel Erfgoed verzorgde de inleiding. Naar het UNESCO-verdrag onderscheidde zij feesten in echte feesten, vieringen (herdenkingen) en evenementen. Daarbij kan men onderscheid maken tussen kalenderfeesten en feesten van de levensloop. Met de zaal werden de feesten uit onze streek geïnventariseerd en door haar geïdentificeerd. Na haar gaf Julie Arts, afdelingshoofd van het Centrum voor religieuze kunst en cultuur van de universiteit Leuven een overzicht van de vele processies in de Kempen en meer specifiek die van Turnhout. In allerlei variëteiten liet ze Sacramentsprocessies en vooral Mariaprocessies zien. De Vrouwe werd op handen gedragen.

Uitblinkers

Niet voor niets keek men uit naar de bijdrage van dr. Marcel Gielis (Tilburg University). Hij ging in op de reeks meerdaagse huldigingen (de inhaal) die een primus aan de Leuvense universiteit in de 18de eeuw kreeg. Velen van die uitblinkers hadden eerst les gekregen op de Latijnse school in Turnhout. Zo werd de Tilburger Antoon van Gils in 1779 de primus (met de hoogste cijfers afgestudeerde) in de Artes-faculteit. Hij kreeg een onthaal met eetfeestijn in Leuven, daarna in Tongerlo en in Turnhout en tenslotte in Tilburg. Daar haalde graaf Van Hogendorp hem en zijn professoren en de familie Van Gils binnen met

koetsen. Die werden geflankeerd door 150 Tilburgse boeren te paard (opgesnord als ruiters) en de drie gilden die nu nog bestaan. In een herberg op de feestelijk versierde Heuvel werd er drie dagen gefeest maar vooral gegeten. Omdat er veel gegevens bewaard zijn gebleven kon het Tilburgse restaurant elementen uit

Discussie met Jan Franken, Bert Tops, Julie Aerts en Marcel Gielis (foto Peter Thoben).

het menu in de lunch voor de congresgangers terug laten komen. Men genoot onder meer van pastinakensoep, stoofvlees en het lievelingsgerecht van Primus van Gils: spruitjes.

Na de middag kon drs. Bert Tops (ook werkzaam aan de KU Leuven) met zijn bedrage over de feestcultuur in Turnhout de toehoorders wakker houden. In zijn overzicht vielen speciaal de herdenkingen van militaire overwinningen op.

Tenslotte werd het onderzoek van drs. H. van den Bogaart gepresenteerd over veranderingen na de oorlog in de feestcultuur, waarbij Oirschot model stond. Feesten zijn succesvol wanneer ze in een overzienbare gemeenschap gevierd worden en de uitvoering vrijgelaten en de drijfveer bij de vierenden zelf ligt. Wat van bovenaf bepaald en georganiseerd is, heeft meestal geen lang leven. De eigen creativiteit is daarom het succes van carnaval (ondanks het top-down kader van een SOK). Dat er meer doeners zijn dan kijkers, dat is wat een volksfeest onderscheidt van een evenement.

In de nazit leerden de belangstellenden bij Boerke Mutsaers waar Abraham de *mustert* haalde, de takkenbos voor zijn offer.

Website en Facebook

De website van Brabants Heem – www.brabantsheem.nl – en Facebook bieden de mogelijkheid om de aandacht te vestigen op evenementen, tentoonstellingen, boekpresentaties en andere activiteiten van bij Brabants Heem aangesloten heemkundekringen. Ook bijzondere gebeurtenissen als jubilea, onderscheidingen e.d. verdienen een plaats op de site.

De site is vernieuwd en Brabants Heem heeft een eigen Facebook-account, bijzondere mogelijkheden om interactief ervaringen uit te wisselen, onderwerpen aan te kaarten of te reageren op gebeurtenissen. Aan alle heemkundekringen de oproep om mee te helpen de site mee vorm te geven.

Website Brabants Heem: www.brabantsheem.nl

Facebook Brabants Heem: www.facebook.com/brabantsheem

**Stuur uw bijdragen met bijzonderheden over
een of meer activiteiten naar:
tjeuvanras@ziggo.nl**

Cursus 'Oud Schrift' Bakel en Milheeze

Heemkundekring Bakel en Milheeze start binnenkort een cursus Oud Schrift. In deze cursus kan men leren oude handgeschreven teksten te lezen. De cursus wordt gegeven in januari en februari 2017.

Iedereen heeft wel eens een oud handschrift gezien. Men bewondert dan de sierlijke krullen of verbaast zich over de onooglijke hanenpoten. Misschien dat men dan nog een enkel woord kan ontcijferen, maar voor de meesten blijft de inhoud van de tekst een gesloten boek.

Het leukste van het historisch-heemkundig-genealogisch metier is wanneer je zélf de bronnen kunt lezen. Dan gaat het hart van de historisch geïnteresseerde sneller kloppen. Je voelt je een avonturier, een schatgraver, een ontdekker. Er is echter een probleempje. De schrijvers van eeuwen her hadden de onhebbelijke gewoonte om hun mededelingen in raadselachtige bewoordingen en ook nog eens in hanenpoten aan papier of perkament toe te vertrouwen. Je zit boven op een schatkist, maar je hebt nog geen luciferhoutje om het enorme hangslot dat aan die kist hangt open te breken. Simon van Wetten leert u ten tweeden male opnieuw lezen en zal, nadat we gezamenlijk hebben bepaald wat de boven- en de onderkant van het betreffende document is, met u de geheimen ontrafelen die achter al die vreemde krullen zijn verborgen.

24

In de lessen wordt gebruik gemaakt van fotokopieën van stukken uit de zestiende tot aan het begin van de achttiende eeuw, die in het Gemeentelijk Archief van Gemert – Bakel bewaard worden. De reeks lessen is zodanig opgebouwd dat bepaalde moeilijkheden (zoals afkortingen, krullerige hoofdletters, getallen enz.) regelmatig terugkeren zodat men er

bij het lezen aan kan wennen. Elke oefening is als het ware een puzzel, waarvan de oplossing door de cursisten gezamenlijk wordt gevonden onder leiding van de cursusleider Simon van Wetten.

Aan deze cursus kunnen maximaal 10 personen deelnemen en de cursusavonden zijn: 9, 16, 23 en 30 januari en 6 en 13 februari 2017 Aanvang: 19.30 uur.

Einde: ca. 21.45uur. Locatie: Parochiehuis, Gemertseweg 2, 5761 CB Bakel,

De cursusprijs bedraagt: € 55,00. Bij 10 deelnemers wordt de cursusprijs verlaagd naar € 47,50.

Aanmelden: http://www.heemkundekringbakelenmilheeze.nl/boeken/cursus-oud-schrift_1

Na aanmelding en doorgang van de cursus is er een betalingsverplichting.

Vier eeuwen leven in Bakel en Milheeze

In november is Vivat Bakelorum verschenen, een prettig leesbaar boek over de geschiedenis van Bakel en Milheeze, geschreven door Simon van Wetten.

Het is geen standaard historisch overzicht, maar het zijn honderdvijftig spannende en ontroerende, meedogenloze en liefdevolle, grappige, strenge en vooral waargebeurde verhalen, die niet alleen de typische dorps sfeer van weer schilderen, maar ook de weerslag van de 'grote' geschiedenis in die twee samenlevingen aan de rand van de immense Peelvlakte illustreren. Denk daarbij aan gebeurtenissen als de Tachtigjarige Oorlog, het Rampjaar, de Spaanse Successieoorlog, de Franse Tijd en de Belgische Opstand. Het gevoel dat je letterlijk meeleeft met de dorpsbewoners van eeuwen her, wordt versterkt door het feit dat de schrijver zichzelf en daarmee ook de lezer tot mede-inwoner van anno toen maakt.

Het eerste verhaal speelt in 1453, het laatste in 1849. Vierhonderd jaar dorps historie, op anekdotische wijze tot u gebracht.

Waarom de titel "Vivat Bakelorum?" Het zijn de twee vaak herhaalde woorden in het refrein van de *Bakelse Metten*, een lied dat lang geleden minder vleiende

opvattingen over de inwoners van Bakel te berde bracht en derhalve vooral in de dorpen rondóm Bakel werd gezongen. Terwijl het volksleven in Bakel en Milheeze heus niet heel veel anders was dan in die omliggende plaatsen. Naar onze moderne opvattingen misschien wat ruw en primitief, tegelijkertijd echter vol levenskracht, medemenselijkheid en samenhang in een tijd dat het leven vol was van levensbedreigende gebeurtenissen. Losgeslagen legerbenden, epidemieën, dorpsbranden, misoogst, intense armoede en honger. En daarom: Vivat Bakelorum, lééf, mensen in Bakel, lééf, inwoners van Milheeze, want het kan zomaar voorbij zijn.

Vóór het zover is, moet u dit boek lezen! De lezer kan met het terug reizen in de tijd, lid worden van de Bakelse Nachtwacht, u mag wedden op de vrede, zelfs zoenen of juist ruzie maken over het recht van overpad, tekeer gaan tegen de borgemeesters, delen in vaderverdriet, praten met een filosoof die een taalprobleem heeft, we vinden samen een zak vol geld, worden boos over de kleur van een paard, trachten de Bakelse brand te blussen, mengen ons in de eindeloze Peelruzies, hebben een vet beest in de kamer, vinden de dood bij een schaapskooi, zien daarna toch een kauw van de toren vallen, ondergaan anti-paapse maatregelen, beleven een amoureuus conflict, lijden aan de rode koorts, bestrijden de hondsdolheid en huppelen mee met een springstier.

De auteur, Simon van Wetten, woont weliswaar in Gemert, maar zijn voorouders hebben tussen 1665 en 1815 op de Kreijtenberg in Milheeze gewoond. Simon voelt zich derhalve zeer verbonden met de geschiedenis van Bakel en Milheeze. Hij is historicus, medewerker van het gemeentearchief, oud-geschiedenisdocent, schrijft in het Gemerts Nieuwsblad en heeft al diverse publicaties op zijn naam staan.

Het boek komt in een beperkte oplage uit.

Het boek kost 12,50 euro en is te bestellen via:

<http://www.heemkundekringbakelenmilheeze.nl/boeken/vivat-bakelorum>

Daarna is het boek verkrijgbaar de volgende adressen:

- Heemkundekring Bakel en Milheeze, Gildepad 1 5761 BG Bakel
06-513 20 215; via e-mail: Boeken@Heemkundekringbakelenmilheeze.nl
- Gemeentearchief Gemert-Bakel, Ruijschenberghstraat 3-3a,
5421 KR, Gemert 06-506 06 609

Indien het boek per post bezorgd moet worden komen de verzendkosten er nog bij.

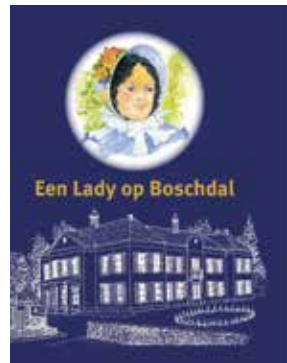
Een Lady op Boschdal

Aan de noordkant van Prinsenbeek ligt nu een golfcomplex met de naam: Landgoed Bosdal. Op die plek stond tot 1948 het kasteel Boschdal. Een kasteel met een zeer gevarieerd en interessant verleden. Mede door de adellijke bewoners, de grafelijke familie Van Aylva Rengers – van Bijlandt.

Het was – zeker voor die tijd – toch wel bijzonder, dat zij bezoek kregen van familie uit het buitenland. Een nicht van mevrouw Van Aylva Rengers, de Engelse mevrouw Traherne, was reislustig, wilde wat van de wereld zien en bracht zodoende in 1864 een zomer door op kasteel Boschdal. Over haar ervaringen tijdens de reis en haar verblijf in Beek (zoals Prinsenbeek tot 1951 heette) schreef zij in romanvorm het boek “A summer in a Dutch country house”. Daarin vervult zij zelf als Alma de hoofdrol. Ze begint haar voorwoord met “Het doel, door mij beoogd met het uitgeven van de volgende schets van het huishoudelijk leven in een der voornaamste Nederlandsche familiën, is aan te toonen, dat het onderwijs der meisjes in de meest alledaagsche huiselijke bezigheden in Nederland voor de vorming van een echt vrouwenkarakter noodig wordt geacht.”

Want dat op kasteel Boschdal een zeer belangrijke familie woonde, staat buiten kijf. In de Adelsboeken wordt de familienaam genoemd en geroemd. Maar deze familie is slechts rijk van titel, niet van geld. De hoofdpersoon Alma, die ons meeneemt tijdens haar bezoek aan Boschdal, komt hier al snel achter. In 1889 werd het in het Nederlands vertaald door Titia van der Tuuk met als titel: “Een zomer op een Nederlandsch buiten”.

Het was bekend dat dit boek bestond, maar het kostte toch veel moeite om nog een exemplaar van dit inmiddels zeldzaam geworden boek te achterhalen. Maar dat is gelukt en al lezende bleek het ook nog een zeer bijzonder verhaal te zijn. Het is bijzonder hoe scherp Traherne met veel Engelse vooroordelen haar omgeving observeert. Omdat alles ook nieuw voor haar is, schrijft ze in alle details de normaalste gebruiken op. Dit is wat het boek zo sterk maakt. Met verwondering zien we hoe anders dat leven was en maakt men kennis met het dorp Beek en zijn bewoners van meer dan 150 jaar geleden.

Voor een heemkundige is dit natuurlijk een historisch pareltje. Het geeft immers een uniek inkijkje in de wereld van toen. De leefwereld van een adellijke familie op het platteland en die van dorpsbewoners. Je wilt dan anderen mee

laten genieten en daarom werd besloten om dit boek in een hedendaagse bewerking opnieuw uit te brengen. Door de samenwerking van Petra Cornelisse en tekstadviseuze Nannie van Berkum en met het historisch onderzoek van Sjoerd Eeftens is dit prima gelukt.

Jan Tankink heeft het boek met fraaie romantische illustraties opgeluisterd, waardoor het niet alleen het lezen maar ook het bekijken meer dan waard is. Dit boek zal een onderdeel worden van een drieluik. In het volgende boek dat als een vervolg kan worden gezien, wordt een andere belangrijke roman herhaald, geschreven door de Nederlandse schrijfster Louise Stratenus, een tijdgenoot van Harriet Margaret Anne Traherne. Die roman sluit naadloos aan op deze eerste, maar geeft inzicht in de levens op Boschdal in de jaren direct nadat Alma is teruggekeerd naar Engeland. Door een ongekende samenloop van omstandigheden overlijden zowel Lamoraal Hans Willem van Aylva Rengers, de patriarch van de familie, als de oudste en enig overgebleven zoon binnen vier dagen na elkaar. Door het ontbreken van mannen die het gezin konden leiden, blijft de tante met haar dochters stuurloos achter. Wat er vervolgens aan afschrikwekkende gebeurtenissen plaatsvindt, belicht Stratenus op meesterlijke wijze.

Tenslotte zal in het derde deel als sluitstuk alle achtergrondinformatie worden weergegeven, die gedurende de vertalingen van de eerste twee boeken zijn gevonden in de vele archieven. Dan kan er antwoord gegeven worden op de vele, zodat de rijke geschiedenis van Boschdal en zijn bewoners niet stoffig in de archieven achterblijft maar gedeeld en doorgegeven kan worden.

Het boek is in september 2016 verschenen en kost 18 euro. Verkrijgbaar bij de heemkundekring Op de Beek (zie www.hk-opdebeek.nl) of de plaatselijke boekhandels.

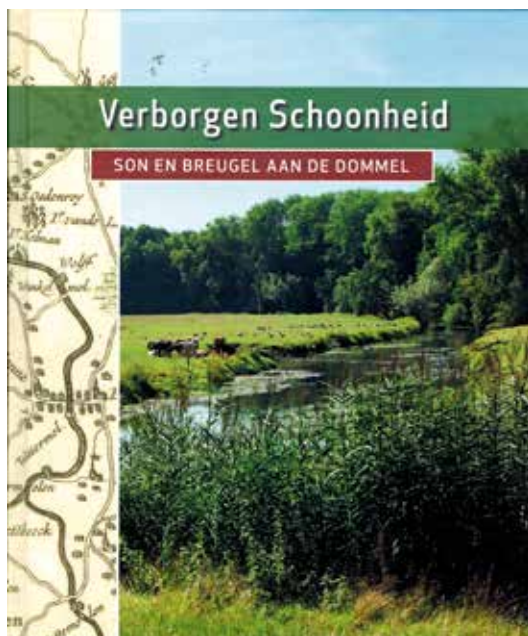
Verborgen schoonheid in Son en Breugel

De van oorsprong Iraanse fotografe Giti Entezami heeft een fotoboek uitgebracht over de rivier De Dommel in haar woonplaats Son en Breugel. 'Verborgen schoonheid in Son en Breugel' is de titel. Heemkundekring Son en Breugel heeft in de persoon van Henk Hutten voor de bijpassende historische teksten gezorgd.

Giti Entezami vluchtte uit Iran en woont sinds 1990 met haar gezin in Son en Breugel. Van haar hobby – fotograferen – heeft ze haar beroep gemaakt. Ze studeerde aan de fotovakschool in Apeldoorn en daarna ging ze als fotograaf aan het werk en vestigde zich als freelance fotograaf in Son en Breugel. Al eerder exposeerde Giti foto's over Remem-ber September 2014 in het gemeentehuis van Son en Breugel.

Onderwerp van haar nieuwste boek is De Dommel. "Bij de Dommel kan ik mijn hoofd leegmaken. De Dommel loopt dwars door Son en Breugel, het verbindt het dorp in schoonheid. Bovendien is water de bron van leven, dat willen we nogal eens vergeten. Reden voor deze hommage aan De Dommel," zo lichtte ze in een interview over haar boek toe. Entezami schrijft over die rivier op de achterflap: "De prachtige rivier lijkt een scheidslijn, maar het is juist die rivier die ons allen hier bindt." Het boek werd gepresenteerd bij de opening van een expositie met haar werk in het gemeentehuis van Son. Elk hoofdstuk herbergt een gedicht van Yvonne Mulder.

Verborgen Schoonheid is te koop bij boekhandel De Traverse in Son en Breugel à 29,95 euro.

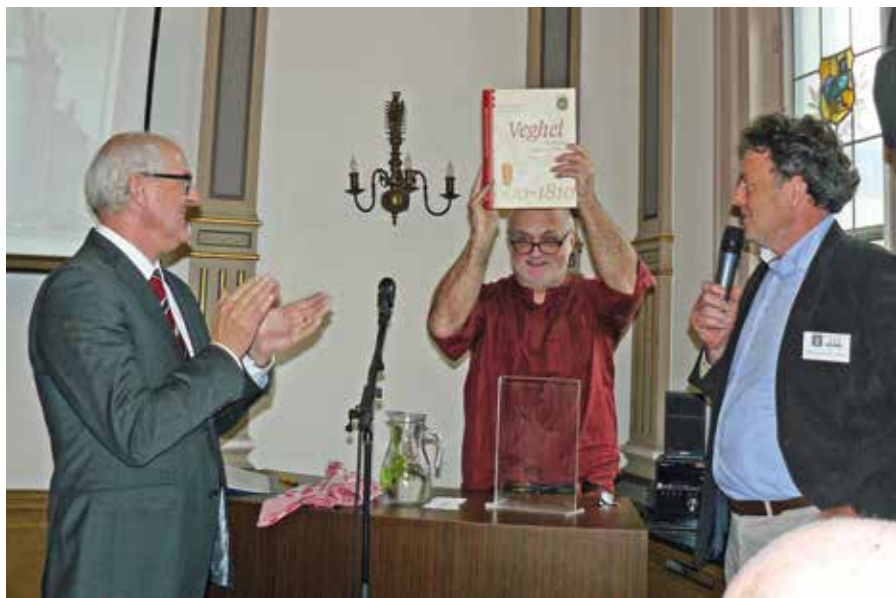
'Veghel een goet ende vet Dorp'

De oude raadzaal van Veghel was vrijdagmiddag 28 oktober te klein. De belangstelling voor de presentatie van het boek "Veghel een goet ende vet Dorp" van Martien van Asseldonk was nog groter dan verwacht. Blijkbaar worden we ons er meer en meer van bewust dat de grond waarop wij leven een historie heeft.

Een boek over het ontstaan van Veghel voedt een diepgewortelde behoefte aan antwoorden op vragen over ons verleden. Meer mensen dan de oude raadzaal kon bergen, kwamen op de boekpresentatie af en een aantal moest teleurgesteld omkeren.

Commissaris der Koning

De voorzitter van heemkundekring Vehchele, Bernard Vissers, gaf in zijn inleiding aan dat de vereniging heel blij is met Martien als lid. Ze bieden hem graag een podium om zijn boek te presenteren. Het is echt uniek te noemen wat Martien in bijna dertig jaar speuren in oude archieven en kaarten heeft uitgezocht, geanalyseerd en gereconstrueerd. Niet voor niets is hij al eens gepromoveerd op een proefschrift over bestuursvormen in de Meierij. Zijn niveau van onderzoek is hoog. Ook Commissaris der Koning, Wim van de Donk, heeft dit opgemerkt. In het boek heeft hij een enthousiast voorwoord geschreven.

Een trotse Martien na de onthulling van zijn boek

Voorzitter Bernard citeerde enkele passages uit de tekst van onze commissaris en oud-Veghelaar waarin het belang van het zoeken naar ons verleden wordt toegelicht.

Historische geografie

Historisch geograaf, Karel Leenders, kreeg hierna het woord om uit te leggen wat historische geografie nu eigenlijk is. Waarom gingen mensen vroeger op de ene plek wonen en een brug aanleggen en niet op een andere plek? Met een geheel op Veghel toegesneden presentatie en de nodige afbeeldingen wist hij op academische wijze zijn gehoor te informeren over de uitgangspunten die aan het boek van Martien ten grondslag liggen.

Daarna kwam de schrijver zelf met een PowerPoint-presentatie waarin hij een kort overzicht gaf van het eerste deel van zijn boek. Dat behandelt de ontwikkelingen van de inrichting van het landschap van Veghel vanaf de tijd na de Romeinen tot aan 1810. Op zijn bekende, losse manier van vertellen en met de nodige humor wist hij deze ingewikkelde materie op een smakelijke manier te presenteren. Nadat het eerste exemplaar door wethouder Riny van Rinsum onder een rood-geblokte Brabantse theedoek vandaan was gehaald en de eerste exemplaren aan de vertegenwoordigers van de organisaties waren aangeboden die de uitgave van het boek financieel hebben ondersteund, ging het boek in de verkoop.

Run op het boek

In een mum van tijd waren alle boeken die de uitgever had meegebracht uitverkocht. Ook in de boekhandel van Veghel liep het storm en was men snel door de eerste levering heen. Gelukkig liggen er bij de uitgever nog boeken op voorraad. Blijkbaar leeft het historisch bewustzijn bij velen. Met dit boek krijgt dat besef een mooie impuls.

'Veghel een vet ende goet Dorp', een prachtig boek, full-color, groot formaat, 336 pagina's en stevig ingebonden is te koop voor 27,50 euro.

Tussen hoogmis en herberg

Heemkundekring Bakel en Milheeze geeft in december het vervolg uit op 'Tussen hoogmis en herberg.' Drie jaar geleden kwam de eerste versie uit. Het gaat om waargebeurde verhalen over een dorpsgemeenschap, die speelden tussen 1220 en 1814 in Gemert en omgeving.

De verhalen schilderen niet alleen de typische dorps sfeer van weleer, maar illustreren ook de weerslag van de 'grote' geschiedenis aan de rand van de immense Peelvlakte. Denk daarbij aan gebeurtenissen als de Gelderse oorlogen, de Tachtigjarige Oorlog, het Rampjaar, de Spaanse Successieoorlog en de Franse Tijd. Het gevoel dat je letterlijk meeleeft met de dorpsbewoners van eeuwen her, wordt versterkt door het feit dat de schrijver zichzelf en daarmee ook de lezer tot mede-inwoner van anno toen maakt.

Het eerste verhaal speelt in 1220, het laatste in 1814. Bijna zeshonderd jaar dorps historie, op anekdotische wijze gebracht. In "Tussen herberg en hoogmis" gebeurde zulks verdeeld over zes boekjes, nu zijn het er zeven, met in totaal ruim 900 pagina's. Tesbuukskes zijn het geworden. Bij een maximale oplage van vierhonderd exemplaren zijn de boekjes

te koop voor 19 euro, verpakt, met een mooie wikkel, oud touw en een labeltje. Bij de eerste aflevering had die wikkel een gele steunkleur en was het labeltje blauw, nu zal dat precies andersom zijn.

Te verkrijgen vanaf medio december op de volgende (e-mail)adressen:

- s.vanwetten@chello.nl telefoon: 06-50606609 of 0492-364471
- bij het Gemeentearchief en de Heemkamer Gemert-Bakel
- <http://www.heemkundekringbakelenmilheeze.nl/boeken/boek-hoogmis-en-herberg>

De boekjes zijn ook af te halen tijdens de presentatie in december, op een nog te bepalen datum, in het Boerenbondsmuseum. Intekenaars krijgen een persoonlijke uitnodiging.

'Van domineeshuis tot Van Goghuis', tweede druk

De oude en bekende Nuenense pastorie, ook Van Goghuis genaamd, vierde in 2014 haar 250e verjaardag. Ter gelegenheid daarvan verscheen in dat jaar het boek 'Van domineeshuis tot Van Goghuis, 250 jaar pastorie Nuenen en haar bewoners, 1764 - 2014', geschreven door Peter van Overbruggen en Jos Thielemans. De meer dan 20 predikanten, de familie Van Gogh en de kunstenaars die na Vincent in de pastorie verbleven zijn met beelden, verhalen en anekdotes tot leven gebracht. Het is een boek dat de plaatselijke historie overstijgt. De oplage van duizend exemplaren was al maanden uitverkocht, terwijl er onafgebroken vraag naar blijft. Op 29 september 2016 is bij een lezing over de pastorie door beide auteurs de nieuwe druk officieel gepresenteerd.

Geactualiseerde uitgave

Op de eerste uitgave zijn talrijke positieve reacties gekomen, vaak met nuttige en nieuwe (beeld)informatie over bewoners van de pastorie. De schrijvers hebben daar dankbaar gebruik van gemaakt. Zo is actuele informatie toegevoegd, bv. over Nune Ville, het woonhuis van Vincents geliefde Margot Bege-
mann, en de schilderijencollectie van het Vincentre, die aangevuld werd met werk van kunstenaars in de pastorie. De vernieuwde uitgave bevat een overzicht van alle in het boek afgebeelde Nuenense en andere werken van Vincent van Gogh. Op verzoek van Johan van Gogh, kleinzoon van Vincents broer Theo, is extra informatie opgenomen over Van

Goghs vriend Anthon Van Rappard en zijn verblijf in Nuenen. Ook is toegevoegd de herdenkingsplaquette voor de roemruchte dominee Bart de Ligt, in 2015 onthuld in het Van Goghkerkje en van de hand van zijn latere opvolger ds. Ruud Bartlema. En zo zijn er door het boek heen allerlei aanvullingen aangebracht, die het tot een nog waardevoller bezit maken.

Lezing voor heemkundekring?

Op de site www.pastorieboek.nl staan recensies, achtergrondinformatie en aanschaf- en bestelmogelijkheden van het boek. Met een van de auteurs, Peter van Overbruggen (040-2833744) en Jos Thielemans (040- 2832783) kan men contact opnemen over de mogelijkheid van een avondvullende lezing over de beroemde Nuenense pastorie voor uw heemkundekring.

Van Domineeshuis tot Van Goghuis. 250 jaar pastorie Nuenen en haar bewoners, 1764-2014. Peter van Overbruggen en Jos Thielemans. Nuenen, 2016 ISBN 978909028019-6.

Uit de as herrezen

In de oostelijke Langstraat zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog bijna tachtig boerderijen geheel verwoest en de meeste zijn na de bevrijding als wederopbouwboerderij herbouwd.

Gini van Wijk, lid van de Heemkundekring Onsenoort, heeft over dit onderwerp een prachtig boek geschreven. Het 250 pagina's tellende boek is rijkelijk geïllustreerd met veel, nog niet eerder gepubliceerde kleurenfoto's van vóór en na de verwoesting. Het boek laat de lezer de verwoestingen en de wederopbouw van de boerderijen mee beleven. Het eerste exemplaar is aangeboden aan Gerrit Braks, oud-minister van Landbouw en Visserij.

Het boek kost € 22,50 en is te koop bij Sikkers in Drunen, Zin in Boeken in Heusden, Bruna in Vlijmen, Passage in Waalwijk en bij het secretariaat van de heemkundekring (Grotestraat 103 te Drunen – 0416-320995).

34

Vrijwel alle opbouwboerderijen hebben een gedenksteen in de gevel, waarop een uit de vlammen herrijzende leeuw is afgebeeld, alsook het jaartal van herbouw. (foto collectie Gini van Wijk).

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in **maart 2017**.

Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan **vóór maandag 20 februari** naar:

tjeuvanras@ziggo.nl of Kerkakkers 9, 5411 TN Zeeland (NBr).

Foto's en illustraties graag minimaal 1 MB groot in JPEG-formaat, los dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op Facebook: www.facebook.com/brabantsheem/

Agenda

do.	19 jan.	Bestuursvergadering te Oirschot
wo.	22 mrt.	Regiobijeenkomst regio 9 te Zeeland
do.	23 mrt.	Bestuursvergadering te Oirschot
wo.	12 apr.	Regiobijeenkomst regio 1 te Ossendrecht
wo.	12 apr.	Regiobijeenkomst regio 5 te Oud Turnhout
wo.	19 apr.	Regiobijeenkomst regio 10 te Bakel
do.	27 apr.	Bestuursvergadering te Oirschot (aanvang 16.30 uur)
do.	15 jun.	Bestuursvergadering te Oirschot
do.	07 sep.	Bestuursvergadering te Oirschot
za.	09 sep.	Raad van Aangeslotenen
do.	19 okt.	Bestuursvergadering te Oirschot
do.	30 nov.	Bestuursvergadering te Oirschot

Brabantse Heemdagen 2017:

donderdag 3 en vrijdag 4 augustus in Cranendonck (Budel en Maarheeze c.a.)

Jubilea

35

04-01-2017	Hk. Oude Land van Heusden en Altena	Heusden e.o.	40 jaar
27-01-2017	Hk. Land van Cuijk	Cuijk/Grave e.o.	40 jaar
27-02-2017	Hkk. Dye van Best	Best	50 jaar
01-03-2017	Hkk. De Plaets	Berlicum	50 jaar
19-03-2017	Hkk. Berchs Heem	Berghem	25 jaar
27-03-2017	Hkk. Het Zuidkwartier	Woensdrecfht e.o.	40 jaar
12-05-2017	Hkk. Megen, Haren en Macharen	Megen e.o.	25 jaar
01-07-2017	Hkk. Willem van Strijen	Zevenbergen	60 jaar
03-09-2017	Hkk. Molenheide	Gilze/Rijen	40 jaar
23-09-2017	Hkk.H.N. Ouwerling	Deurne	40 jaar
27-09-2017	Hkk. Op die Dungen	Den Dungen	50 jaar
05-11-2017	Hkk. De Baronie van Cranendonck	Budel	60 jaar
13-12-2017	Hkk. De Vlasselt	Terheijden	40 jaar

Voor informatie over activiteiten, cursussen en scholing

zie: www.brabantsheem.nl

Met een metaaldetector muntjes zoeken. Het was een van de activiteiten begin oktober bij een jeugdmiddag van heemkundekring Onsenoort. Zo'n 50 kinderen werden die middag op het terrein van abdij Mariënkroon bezighouden met tal van activiteiten. De middag was bedoeld voor kinderen van zes tot twaalf jaar. De kinderen waren enthousiast, voor de heemkundekring alle reden om op de ingeslagen weg door te gaan en zo de jeugd aan zich te binden.

Foto Ad Hartjes

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 123 zelfstandige Brabantse heemkundekringen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem/

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp en Drukwerk: Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong
Baarle-Nassau

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden veelevoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.